

Josep Fortó i Areny

Doctor per la Universitat d'Andorra i director del Centre d'Estudis Empresarials i Tecnològics de l'UdA

Resum

Aquest treball és fruit del projecte europeu de cooperació transfronterera *Life Long Learning Transversalis* i té per objectiu identificar les opcions existents per dissenyar un model comú de formació dual universitària transfronterera (FDUT) per als tres països (Andorra, Espanya i França) que han participat en el projecte.

En aquests tres territoris, el nivell d'implementació de la formació dual universitària (FDU) és molt desigual i també existeixen diferències notables en les regulacions d'aquest tipus de formació a partir d'un marc normatiu específic. Aquestes importants discordances han dificultat el disseny dels tres models d'FDUT que es proposen. Aquests models es basen en l'establiment de convenis de col·laboració o de mobilitat entre les diferents institucions d'ensenyament superior i/o empreses que hi participin. La seva futura implementació pot ajudar a promoure la mobilitat d'estudiants i de professionals en la zona transfronterera.

Introducció

Aquest estudi s'emmarca en el projecte europeu de cooperació transfronterera LLL-Transversalis, que es va dur a terme en el marc del Programa Interreg V-A Espanya-França-Andorra (Poctefa 2014-2020). En aquest projecte hi van participar nou socis de l'àmbit de l'ensenyament superior de l'espai transfronterer Espanya-França-Andorra.

Concretament, els socis van ser: Universitat de Perpinyà Via Domitia (UPVD), Universitat de Girona (UdG), Universitat de Lleida (UdL), Universitat de Saragossa (UdZ), Universitat de Tolosa Jean Jaurès (UTJJ), Universitat de Tolosa Paul Sabatier (UTPS), Instituto de Máquina-Herramienta de Elgoibar (IMH), Universitat de Pau i de l'Ador (UPPA) i la Universitat d'Andorra (UdA).

Betlem Sabrià i Bernadó

Doctora per la Universitat d'Andorra i coordinadora d'extensió universitària de l'UdA

És possible la formació dual universitària transfronterera? Identificació d'opcions en el marc del projecte Poctefa LLL-Transversalis

El principal objectiu d'aquest projecte era treballar per l'harmonització i l'enfortiment de les pràctiques de la formació continuada (*Life Long Learning*) per tal de poder respondre als principals reptes de l'espai transfronterer, com són el foment de l'atractiu i la competitivitat del territori, el desenvolupament d'intercanvis entre les regions i la inclusió i la cohesió social.

Un dels eixos del projecte era l'anàlisi dels models de formació superior, tenint en compte la transformació dels models d'empresa i les necessitats actuals del món professional en el conjunt dels territoris transfronterers (Catalunya, Occitània, Andorra, Aragó, Aquitània i País Basc). En aquest sentit, es va considerar que la formació en alternança o la formació dual universitària transfronterera (FDUT) és una modalitat d'ensenyament que pot facilitar aquest apropament entre el món acadèmic i el món empresarial i, a la vegada, la col·laboració entre les diferents institucions acadèmiques que participen en aquest projecte i, en conseqüència, la mobilitat d'estudiants i professionals en la zona transfronterera.

La formació dual universitària (FDU)

La demanda de capital humà amb una alta qualificació és cada vegada més gran en una societat globalitzada i amb un mercat laboral més competitiu. Davant d'aquest escenari, les institucions d'educació tenen el repte de cobrir les necessitats socials i econòmiques del territori (Pavlin, 2016) i la formació dual universitària es presenta com una via de formació que permet optimitzar l'accés a l'ocupació, millorar el desenvolupament individual, incrementar l'adequació entre les exigències del món professional i la formació inicial i aconseguir nivells d'eficiència econòmica i integració social més elevats (Beraza, 2019).

L'educació superior té lloc en contextos socials particulars, i les experiències d'aprenentatge són modelades per les persones que interactuen i construeixen relacions a través d'aquestes experiències. Segons Pelletier et al. (2022), l'ensenyament i l'aprenentatge a l'educació superior són pràctiques fonamentalment socials, que s'entenen millor tenint en compte les tendències socials que es desenvolupen en el seu interior i al seu voltant.

Les polítiques europees prioritzen la formació que faciliti la inserció professional dels joves i donen rellevància a la

formació dual en tots els nivells educatius (ACUP, 2015). L'informe europeu Horizon 2022 (Pelletier et al., 2022) constata la disminució de l'atractiu dels plans d'estudis tradicionals davant dels canvis i les exigències del món laboral i la necessitat de futurs professionals preparats per poder fer-hi front. En aquest sentit, l'informe indica que això suposa una oportunitat de col·laboració directa entre institucions universitàries i líders del món laboral per enfortir la preparació de professionals i anticipar la bretxa de continguts i competències entre els plans d'estudi i les necessitats de l'entorn laboral. Al mateix temps, remarca que l'aprenentatge basat en habilitats i competències, l'anomenat *skill-based learning*, és una tendència actual. Això indica que les institucions universitàries han de canviar alguns models educatius per poder respondre a les noves expectatives socials. En aquest context, l'FDU es considera una metodologia idònia per poder orientar la formació tenint en compte aquesta nova tendència i procés de canvi.

En els últims anys l'FDU és una pràctica acadèmica que s'ha estès a múltiples territoris i institucions. Aquest model formatiu permet un aprenentatge acadèmic a la universitat que s'alterna amb l'experiència laboral a l'empresa. Això afavoreix la creació d'importants sinergies entre l'estudiant (aprenent) i diversos actors, tant del món acadèmic com del món empresarial, la qual cosa facilita el desenvolupament de les competències de l'aprenent en el lloc de treball i és una bona via per integrar-se ràpidament al món professional (Sabrià-Bernadó, Fortó-Areny, Safont-Maench, Cervino-Lorenzo i Marquí, 2021).

Per a Chaubet et al. (2018), la formació dual és un dispositiu de formació que combina un doble procés d'aprenentatge gràcies a l'articulació de l'entorn acadèmic i el professional.

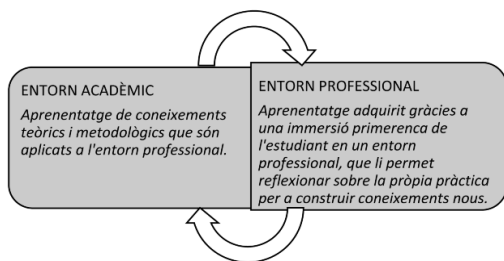

Figura 1. Dispositiu de la formació dual

Font: elaboració pròpia a partir de Chaubet et al. (2018)

El tret diferencial entre la formació dual i les pràctiques és la gran interrelació entre els diferents contextos d'aprenentatge. Al mateix temps l'ACUP (2015) destaca els següents principis fonamentals que ha de complir la formació dual universitària:

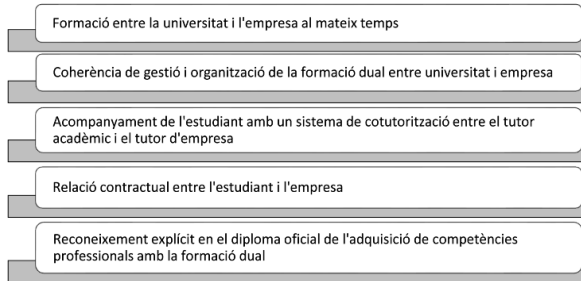

Figura 2. Principis fonamentals que ha de complir l'FDU
Font: elaboració pròpia a partir d'ACUP (2015)

El conjunt de competències i funcions necessàries per exercir un rol específic en una professió, els problemes que aborda el subjecte implicat i les maneres d'actuació necessàries per donar resposta a les situacions laborals constitueixen l'anomenat perfil professional (Ramos *et al.*, 2021, Torres i Urbina, 2006).

El perfil competencial el forma el conjunt de competències específiques i transversals que constitueixen el perfil professional dels agents implicats en la formació dual universitària. Segons Curto (2021), aquests agents o professionals són cinc: coordinadors, gestors, professors i tutors acadèmics i d'empresa.

El coordinador ha de liderar el disseny i el desplegament de la formació al mateix temps que ha de mantenir la participació de tots els grups d'interès, i el gestor ha de fer-se càrrec dels aspectes administratius i reglamentaris (Curto, 2021, Sachs, Rowe i Wilson, 2016).

Els professors seran els encarregats de la docència i els tutors acompanyen, supervisen i avaluen els estudiants, l'acadèmic en el context universitari i el d'empresa en el context laboral. Els professors i els tutors tenen una gran influència en l'enfocament pedagògic de la formació dual universitària i han de tenir una comunicació assídua perquè la formació sigui un èxit.

Proposta de formació dual universitària transfronterera

La situació de l'FDU és molt desigual en els tres països que han participat en aquest projecte (Espanya, França i Andorra). No és una pràctica homogènia i les importants diferències

existents en els marcs normatius de cada país han impedit poder treballar a partir d'un marc comú i han estat un obstacle important a l'hora de dissenyar un model comú de formació dual universitària transfronterera (FDUT).

A França l'FDU, també anomenada formació en alternança (*formation en alternance*), és una pràctica educativa habitual i totalment consolidada que disposa d'un marc normatiu específic que es fonamenta en el dret del treball. La formació en alternança té la forma jurídica d'un contracte de treball de durada determinada o indeterminada. Així, els estudiants que segueixen aquesta modalitat de formació s'assimilen a treballadors de ple dret i, en conseqüència, els són aplicables les lleis, els reglaments i el conveni col·lectiu de l'empresa, en les mateixes condicions que a la resta de treballadors. També existeix la reglamentació que estableix les bases del finançament d'aquest tipus de formació (salari dels aprenents, remuneració de les figures que participen en el procés formatiu).

A Espanya i a Andorra, en canvi, l'FDU no compta amb una regulació específica, la qual cosa en frena el desenvolupament i la implementació en l'ensenyament superior. El més semblant a la formació dual universitària és el contracte de pràctiques formatives que, en alguns casos, poden ser remunerades. Malgrat que no existeix un marc regulador per a l'FDU, algunes institucions d'ensenyament superior (Universitat de Lleida, Mondragon Unibertsitatea, l'Institut Máquina Herramienta de Elgoibar (centre adscrit a la Universitat del País Basc / Euskal Herriko Unibertsitatea) o la Universitat d'Andorra) han portat a terme proves pilot per introduir l'FDU en algunes de les seves titulacions.

Encara que existeixen diferències notables entre el nivell de desenvolupament de l'FDU a banda i banda dels Pirineus, un objectiu del projecte LLL-Transversalis ha estat treballar per dissenyar un model d'FDUT comú en alguna àrea de coneixement concreta a fi de promoure la mobilitat d'estudiants i de professionals.

Tal com es recull en el document fruit del projecte *Guide méthodologique de l'alternance transfrontalière (2019)*, el punt de partida per poder desenvolupar una formació conjunta en alternança en la zona transfronterera és l'harmonització de les competències específiques i transversals que assoliran els futurs titulats. Les competències específiques són fruit de la

Referències bibliogràfiques

ACUP (2015). *Promoción y desarrollo de la formación dual en el sistema universitario catalán*. Asociación Catalana de Universidades Públicas. Universitat de Lleida, España. Disponible: <https://www.acup.cat/sites/default/files/promocion-y-desarrollo-de-la-formacion-dual-en-el-sistema-universitario-catalan.pdf>

BERAZA, J.M. (2019). Modalidades de acceso al mercado laboral de los jóvenes universitarios. *Revista de Dirección y Administración de Empresas*, 25, 95-123.

CHAUBET, P., LEROUX, M., MASSON, C., GERVAIS, C., & MALO, A. (2018). *Apprendre et enseigner en contexte d'alternance : vers la définition d'un noyau conceptuel*. Québec : Presses de l'Université du Québec.

CURTO, ANDREU (2021). *Los profesionales de la formación dual en el ámbito universitario: identificación de perfiles, funciones y competencias*. Universitat de Lleida. Disponible: <http://hdl.handle.net/10803/672260>. *Guide méthodologique de l'alternance transfrontalière (2019)*. Projecte Poctefa LLL-Transversalis.

PAVLIN, S. (2016). Considering university-business cooperation modes from the perspective of enterprises. *European journal of education*, 51(1), 25-39.

disciplina objecte d'estudi i del corresponent grau acadèmic (normalment aquestes competències són comunes entre els diferents territoris). A l'hora de considerar les competències transversals, en aquest cas és imprescindible considerar aspectes vinculats al caràcter transfronterer de la formació i a la mobilitat (acadèmica o professional) que faran els estudiants. Així, per exemple, és important considerar competències lingüístiques o competències relatives al coneixement acadèmic o econòmic i social del conjunt de la zona transfronterera, ja que aquestes competències permetran diferenciar els estudiants que segueixen un programa de formació dual transfronterera dels que no.

El disseny d'un model d'FDUT permet estendre el model actual de pràctiques formatives existent en cada país i que permet a l'estudiant fer la immersió professional en una empresa del país on segueix la formació acadèmica o, alternativament, fer-la en una empresa estrangera. Concretament, a través de convenis de col·laboració o de mobilitat entre les institucions universitàries i/o empreses participants es proposen els tres models següents:

Model 1: tal com es mostra en les dues figures següents, en aquesta primera proposta d'FDUT, l'estudiant d'un país A segueix la formació acadèmica en dues institucions d'ensenyament superior de dos països diferents (país A i país estranger) i fa la immersió professional en una sola empresa, que pot ser del país A o, alternativament, del país estranger. Concretament, en aquest cas, l'estudiant del país A fa mobilitat acadèmica en un país estranger, però la formació a l'empresa es fa en un sol país. Això li permet conèixer dos entorns universitaris diferents però un únic entorn professional.

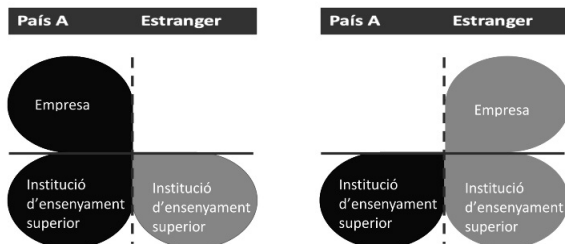

Figura 3. Model 1 d'FDUT

Font: elaboració pròpia a partir de la *Guide méthodologique de l'alternance transfrontalière (2019)*

Model 2: en aquest segon model l'estudiant d'un país A segueix la formació acadèmica en una única institució d'ensenyament superior del mateix país A i fa la immersió professional en dues empreses de països diferents (empresa del país A i empresa d'un país estranger). En aquest cas, la formació acadèmica té lloc exclusivament en el país A, però l'estudiant fa mobilitat professional per poder seguir la part formativa a l'empresa en una empresa nacional i una empresa estrangera. Això li permet conèixer un sol entorn universitari però dos entorns professionals diferents.

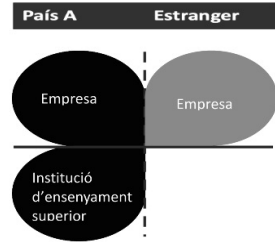

Figura 4. Model 2 d'FDUT

Font: elaboració pròpia a partir de la Guide méthodologique de l'alternance transfrontalière (2019)

Model 3: aquest model és la combinació dels dos anteriors. L'estudiant d'un país A segueix la formació acadèmica en dues institucions d'ensenyament superior de dos països diferents (país A i país estranger) i alhora fa la immersió professional en dues empreses de països diferents (empresa del país A i empresa d'un país estranger). En aquest cas, l'estudiant fa mobilitat acadèmica i també mobilitat professional, la qual cosa li permet conèixer dos entorns acadèmics i dos entorns professionals diferents.

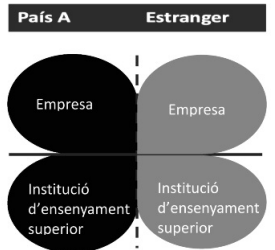

Figura 5. Model 3 d'FDUT

Font: elaboració pròpia a partir de la Guide méthodologique de l'alternance transfrontalière (2019)

Conclusions

La formació dual universitària transfronterera (FDUT) es presenta com un model de formació que té importants avantatges per dinamitzar la formació universitària i enfortir la col·laboració entre les diferents institucions d'ensenyament superior i/o empreses de la zona transfronterera. A més de fomentar la mobilitat d'estudiants i de professionals en aquesta zona, també permet incrementar l'adequació entre les exigències del món professional i la formació inicial, i afavoreix així la inserció laboral dels futurs titulats i aconsegueix una eficiència econòmica i integració social més grans.

El principal escull per a la implantació de l'FDUT té a veure, sobretot, amb el marc regulador de cada territori. Mentre que a França l'FDU està totalment consolidada i compta amb un marc normatiu propi, a Andorra i Espanya encara és una pràctica educativa que no compta amb una regulació específica i que, en conseqüència, està molt poc desenvolupada.

Altres particularitats que frenen el desenvolupament de

PELLETIER, K., McCORMACK, M., REEVES, J., ROBERT, J., & ARBINO, N. (2022), amb AL-FREIH, M., DICKSON-DEANE, C., GUEVARA, C., KOSTER, L., SÁNCHEZ-MENDIOLA, M., SKALLERUP-BESSETTE, L., & STINE, J. 2022 *EDUCAUSE Horizon Report, Teaching and Learning Edition* (Boulder, CO: EDUCAUSE, 2022).

RAMOS, E., OTERO, C. A., HEREDIA, F. D., & SOTOMAYOR, G. (2021). Formación por competencias del profesional en administración: Desde un enfoque contingencial. *Revista de Ciencias Sociales (Ve)*, 27(2), 451-466.

SABRIÀ-BERNADÓ, B., FORTÓ-ARENY, J., SAFONT-MAENCH, P., CERVINO-LORENZO, E., & MARQUÍ, D. (2021). El nou repte de la formació dual transfronterera. *Revista del Congrés Internacional de Docència Universitària i Innovació (CIDUI)*, (5).

SACHS, J., ROWE, A., & WILSON, M. (2016). *2016 Good Practice Report-Work Integrated Learning (WIL)*. Canberra, ACT, Australia: Office of Learning and Teaching.

TORRES, J. M., & URBINA, O. (2006). Perfiles profesionales, funciones y competencias del personal de Enfermería en Cuba. *Educación Médica Superior*, 20(1), 1-36.

l'FDUT són les vinculades amb aspectes lingüístics (per poder fer mobilitat cal disposar d'un nivell mínim de domini de la llengua de cada territori) o amb les dificultats per trobar allotjaments a baix cost i per un termini curt de temps en els diferents territoris.

Malgrat les dificultats anteriors, en aquest estudi es proposen tres models diferents per desenvolupar l'FDUT. Aquests models es basen en l'establiment de convenis de col·laboració i/o de mobilitat entre les diferents institucions participants i en la combinació de la mobilitat acadèmica i/o professional dels estudiants en dues institucions d'ensenyament superior i/o en dues empreses de dos països diferents.